

Viorel ROTILĂ

Universitatea DUNĂREA DE JOS, GALAȚI

ROSTIREA FIINȚEI ÎN GÂNDIREA LUI MARTIN HEIDEGGER

Abstract

HOW BEING IS PUT INTO WORDS IN MARTIN HEIDEGGER'S THINKING

Putting into words the coming of the being is, says M. Heidegger, the only cause of thinking, the coming of the being meaning exactly the continuous supervenience of the truth of the being. The being, in these conditions, looks like a process which is in continuous development, a permanent authentication of the being; the being is actually the same, only that its discovery is taking place progressively. And not so much the discovery, concept suggesting the prevailance of the human action, but rather the authentication of the being. The initiative of authentication appertains to the being, but the authentication is taking place through people man, through their thought, respectively. The truth is an event (supervening from time to time) and in this respect it is history. How can we understand the being as the truth supervening in history? In history one thing comes to be known and stated in various forms; the thing can be even seen in various forms, depending on the correlations bordering it. Nevertheless the thing is identical, not a static identity, understood as being always the identical and the valid, but an identity in a form of keeping together those that are divided. Designations and the successive forms in which the thing is understood constitute the trajectory of the revelation status.

Key words: Heidegger, putting being into words.

Cuvântul *rostire* folosit aici are mai întâi sensul comun de *spusă, vorbire despre...* În același timp, este implicit și sensul de *rost*, *rost care* apare în cadrul acestei abordări, respectiv în gândirea lui Heidegger, ca având un rol esențial în raportarea omului la cele ce sunt (ca *rostuire – punere în rost*), prin intermediul lui (al ansamblului cu *rost*) omul descoperind lumea.

Pentru a sesiza tot ce este esențial este nevoie de o concepere adecvată a limbii, spune filosoful german. De obicei gândim limba ca fiind subordonată comunicării, înțelegerii între oameni, ca fiind o expresie orală și scrisă a conținutului care urmează să fie comunicat. Însă acest mod de a înțelege limba este unul limitat, deoarece tocmai limba ne aduce ființarea în deschis, ne-o dezvăluie, ne ajută să "vedem": „Abia când limba conferă

ființării un nume, abia atunci, prin această numire, ființarea este ridicată la cuvânt și poate să apară în toată strălucirea ei¹. Prin conferirea unui nume Heidegger înțelege că odată cu numele (odată numită ființarea, lucrul) este surprins ceva din esența ființării în acel nume. Numele nu apare în urma unei numiri aleatorii a ființării, ci numele ajunge să aibă un fel de legătură intimă cu ceea ce este numit, plecând de la o corespondență inițială. Numele, prin rezonanțele pe care le stârnește în rostitorii săi, transmite ceva din ființa ființării numită, din esența sa, din adevărul sau. Este avută în vedere o numire originară, în cadrul căreia toate aceste corespondențe există. În conferința *Pe drum către limbă* Heidegger oferă o interpretare poeziei *Cuvântul* a lui Ștefan George, încercând astfel să prezinte rostul numelui, rostul cuvântului. Poetului „zeița destinului (Norne) îi dăruiește nume pentru cele aduse. În felul acesta, ceea ce ființează deja ajunge să apară, să strălucească și pentru ceilalți. Prin intermediul numelor poetul păstrează ceea ce a văzut și prin această păstrare ceea ce a fost văzut se poate desfășura². Într-un fel abia odată cu numirea lor, deci prin cuvânt, lucrurile încep să fie pentru om, să apară în întregul complex de semnificații constituit de lume. Numele aduce la prezență lucrurile, le conferă prezență. *Lucrul prezent este*; deci numele lucrurilor aduc lucrurile la ființă și mențin lucrurile în ființa lor.

Rostirea ființării proiectează o lumină asupra acesteia și, în același timp, aduce ființarea în deschis, cu condiția de a fi o rostire esențială: „Rostirea esențială care proiectează este Poezie: rostire despre lume și pământ, rostire despre spațiul în care se petrece disputa între ele și, astfel, despre orice aproape sau departe în care se află ziii³. Poezie, pentru că poezia aparține artei și în artă (în opera de artă) survine adevărul. Heidegger amintește ca modalități principale de acces la ființă, de survenire a adevărului ființei, poezia și gândirea. Poezia trebuie înțeleasă aici nu numai ca melodicitate și ritmicitate, doar ca frumusețe estetică, ci în special ca dezvoltătoare a ființei, ca fiind unul din modurile în care adevărul ființei survine (ca stare de neascundere). Poezia reușește să evidențieze nu doar ceea ce rostește, ci și ceea ce nu poate fi rostit (încă), nerostibilul: „Rostirea esențială este aceea în care, în pregătirea a ceea ce poate fi rostit, aduce totodată pe lume nerostibilul ca atare⁴. Rostirea esențială are loc prin și în limbă. Limba este totodată dependentă de ceea ce este rostit și de cum este

¹ Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 101.

² Walter Biemel, *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 173.

³ M. Heidegger, *Originea operei de artă*, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 101.

⁴ *Ibidem*, p. 101.

rostit: „Fiece limbă este survenirea acelei rostiri esențiale, în care unui popor i se deschide istoric lumea și în care pământul se pastrează ca cel care e închis”⁵. Limba deschide o lume, lume care este gândită prin limbă și rostită prin limbă. Limba depinde de modul în care, în lumea căreia îi aparține (și care îi aparține), omul se raportează la ființare, deschide (înțelege aș putea spune) ființarea. Limba, ca rostire esențială, este cadrul în care lumea își concepe esența sa: „Într-o astfel de rostire esențială, unui popor istoric i se preformează felul în care își concepe esența sa, adică apartenența sa la Istoria lumii”⁶. Heidegger înțelege limba rostirii esențiale ca eliberată de rigorile logicii și strânsoarea gramaticii, dobândind astfel o configurație originală; acest lucru îl vede ca posibil în cadrul gândirii (esențiale) și poeziei. Pentru filosoful german limba și gândirea sunt în strânsă corelație cu ființa: „Gândirea aduce la împlinire raportul ființei cu esența omului (...)... în gândire ființa vine înspre limbă. Limba este locul de adăpost al ființei”⁷. Trebuie să acordăm atenție raportului nostru cu limba deoarece limba este locul în care sălășuim, ceea ce ne este familiar; și cu toate că ne este familiară (sau tocmai de aceea) cel mai adesea nu o vedem, nu suntem atenți la ea, ca fiind ceea ce ne este cel mai aproape (poate prea aproape). Reamintesc aici exemplul ochelarilor de pe nas, pe care nu-i vedem ca fiindu-ne, într-un fel, cel mai aproape, prea aproape chiar. Limba vorbită suferă o ascundere: „...în actul vorbirii limba însăși trece în planul secund în raport cu ceea ce este spus în ea”⁸. În acest fel limba se ascunde, ne refuză accesul către esența sa. Deși sălășuim în limbă, ne este greu să `vedem` această sălășuire. Cuvântul nu este o ființare, dar *este* într-un mod deosebit, privilegiat chiar, față de lucruri: „despre cuvânt, dacă-l gândim cum se cuvine, nu am avea voie să spunem niciodată: El este, ci: El dă...”⁹; „El dă în sensul că dăruiește. Potrivit esenței sale cuvântul este dătător. Ceea ce dă este ființa”¹⁰. A da ființă implică și sensul de a înființa; prin cuvânt lucrul *este* pentru *Dasein* și lume. Totodată a da ființă implică și a *arăta* ființa omului.

Limba are nevoie de om pentru a fi rostită iar omul are nevoie de limbă pentru a fi om. Heidegger inversează oarecum înțelesul obișnuit al acestei relații în sensul accentuării importanței limbii: limba îl are pe om.

⁵ *Ibidem*, p. 101.

⁶ *Ibidem*, p. 101.

⁷ Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 297.

⁸ W. Biemel, *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 173.

⁹ *Pe drumul către limbă*, apud W. Biemel, *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 177.

¹⁰ W. Biemel, *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 177. ✓

Limba ca limbă trebuie înțeleasă numai întrucât exprimă esența. Prin intermediul gândirii esențiale omul intră în relație cu ființa și veghează ființa după ce, în prealabil, aceasta i s-a dăruit prin cuvânt și gândire: „...ființa se dăruiește omului în gândire și cuvânt, iar omul asigură gândirea și rostirea ființei, adevărind-o și păstrând-o ca ființă”¹¹. În raportul dintre om și limba pe care-o vorbește consider că stă esența răsturnării (*kehere*) pe care comentatorii operei lui Heidegger o utilizează frecvent.

De ce gândire esențială și nu doar gândire? Mai întâi, pentru că gândirea ființei nu este accesibilă tuturor, sau mai bine spus nu toți oamenii au `chemare` către gândirea ființei: „...pe atât de rar se întâmplă ca gândirea ființei să aibă loc și cu atât mai rar ca ea să reușească”¹². Apoi, față de rostirea vechilor greci, cei pe care Heidegger îi consideră a fi gândit ființa în mod original, gândirea (datorită metafizicii) a suferit o denaturare odată cu întemeierea ei pe obiectualitatea ființării; gândirea metafizică, cunoașterea derivată din ea, încearcă să se instaureze asupra ființării și să le pună la punct în vederea utilizării¹³; de aceea această gândire trece oarecum dincolo de ființare, îi ratează esența. Toate modurile de gândire științifică sunt moduri ale obiectualizării. Este o gândire `exactă` ce are la bază calculul; prin calcul omul încearcă să domine ființarea, reușita calculului fiind considerată explicare a ființei ființării. Însă orice `orientare calculatoare` determină o transformare a ceea ce este calculat, o limitare a ființării, a ceea ce se ia în considerare prin calcul: „Calculul nici nu lasă să apară altceva decât ceea ce este numărabil”¹⁴. Gândirea esențială nu calculează, ci își are determinarea pornind de la un altceva al ființării, altceva decât numărarea și altceva decât ne apare, pornind de la incalculabil. Gândirea esențială este orientată către ființă, către ființarea considerată în temeiul ei; ea nu stăpânește ființa, ci este luată în seamă de către ființă. Aceasta presupune, consideră filosoful german, a te retrage cu respect din fața ființei. Gândirea esențială este atentă la ființă și la adevărul ființei: „Gândirea, ascultând supusă vocea ființei, caută, pentru ființă, cuvântul de la care pornind, adevărul ființei ajunge la limbă”¹⁵. Gândirea ființei presupune ocrotirea cuvântului și grija pentru felul în care limba este folosită, deoarece orice

¹¹ M. Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 278.

¹² M. Heidegger, *Parmenide*, Ed. Humanitas, București, 2001, p. 279.

¹³ Conceptul de *rațiune instrumentală*, destul de des utilizat ca `acuzajie` adusă modernității de postmoderniști, dă seama de una din formele de critică a acestei gândiri. Heidegger consideră că acest `tip de rațiune` apare odată cu nașterea metafizicii, depășirea lui fiind posibilă doar printr-o întoarcere la o *rostire inițială*, anterioară metafizicii.

¹⁴ M. Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 286.

¹⁵ *Ibidem*, p. 288.

denaturare a acesteia poate duce la o împiedicare a accesului la ființă. Gândirea ființei presupune atenție la folosirea limbii, dar și simplitate în același timp. Pentru a gândi ființa: „Nu e nevoie decât de simpla trezire în apropierea oricărei ființări aleatorii și inaparente și de înțelegerea bruscă a faptului ca ființarea `este`”¹⁶; este când ar putea să nu fie. Putem conștientiza acest *este*; mai complicat este atunci când încercăm să aflăm ce este acest *este*. Limba poate fi considerată în același timp ca aparținând ființei pentru ca ea *este*. Însă „... experiența, concepția și interpretarea limbii care sunt dătătoare de măsură pentru Occident s-au dezvoltat pornind de la o înțelegere precis determinată a ființei”¹⁷. Cuvintele sunt considerate de filozoful german ca fiind expresia ulterioară a trăirilor. Limba se rostește; regula fundamentală a rostirii o constituie logica. Este posibil însă ca tocmai logica, așa cum o cunoaștem, să reprezinte o piedică întru aflarea ființei: „Sar putea întâmpla... ca întreaga logică cunoscută de noi, și pe care o privim asemeni unui dat ceresc, să-și aibă temeiul într-un răspuns bine determinat la întrebarea privitoare la ființare, astfel încât întreaga gândire care urmează în exclusivitate legile logicii tradiționale să fie din capul locului incapabilă să înțeleagă întrebarea privitoare la ființare, necum să o desfășoare în mod efectiv și să o conducă spre un răspuns”¹⁸.

Limba leagă lucrurile și este relație între lucruri. Limba arată, lăsând să apară tocmai prin faptul că arată; arată înțeles ca indicație, dar și ca a face să se ivească. Legătura dintre ființă și limbă poate fi gândită și prin prisma faptului că tocmai limba face posibilă rostirea lui *este*. Raportul omului cu limba este asemănător cu raportul omului cu ființa¹⁹. Omul nu poate fi decât grație limbii, dar și limba are nevoie de om pentru a o rosti. Actul de a arăta al limbii (și de *a se arăta*) are loc prin mijlocul rostirii; rostirea face posibil evenimentul care relevă ceea ce este propriu, esența, adevărul ființei: „Limba are putința să dăruiască locul de deschidere pentru că ea este prin esența ei eveniment care relevă ceea ce este propriu”²⁰. Am văzut ca locul de deschidere este `locul` (ghilimelele indică faptul că locul trebuie înțeles ca fiind mai mult decât un loc în spațiu, chiar ca fiind altceva decât acesta) în care ființările se arată și în care omul se situează (arătându-se pe sine în același timp) venind în întâmpinarea ființărilor și lăsându-le, totodată, să fie așa cum sunt ele. Tocmai prin intermediul limbii poate fi înțeles acest loc de deschidere ca fiind mai mult (și poate altceva) decât un loc spațial. Limba

¹⁶ M. Heidegger, *Parmenide*, Ed. Humanitas, București, 2001, p. 279

¹⁷ M. Heidegger, *Introducere în metafizică*, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 85.

¹⁸ *Ibidem*, p. 41.

¹⁹ Putem spune chiar că, într-o oarecare măsură, este vorba de unul și același raport.

²⁰ W. Biemel, *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 183.

constituie temeiul gândirii și este rostuită de către gândire; ca oameni nu putem imagina o gândire în afara limbii. Prin intermediul gândirii poate fi rostit adevărul ființei. Însă, ne spune filosoful german, pentru a-și putea îndeplini această misiune limba trebuie slăbită din strânsoarea gramaticii și logicii. Folosirea limbii este cel mai adesea înțeleasă ca posibilă numai în cadrele strâmte ale logicii; se ajunge până la o completă suprapunere între logică și real; în acest fel tot ce depășește domeniul logicului este considerat ca inexistent: „<Logica> concepe gândirea ca reprezentare a ființării în ființa sa, ființă pe care reprezentarea o sesizează pentru sine în generalul conceptului”²¹. Heidegger consideră că a gândi împotriva logicii în înțelesul ei actual înseamnă de fapt a gândi pe urmele *logos*-ului în înțelesul său original. Gândirea noastră are anumite limite ce pot fi văzute cel mai bine în cadrul logicii. Numai că această gândire limitată permite gândirea acestor limite²².

Întrebarea privitoare la gândire ține de întrebarea privitoare la limbă, de întrebarea privitoare la adevăr și lume. Există o legătura intimă între ființă și limbă: prin intermediul limbii accedem la ființă, aceasta ne devine cunoscută, și, în același timp, un raport incorect cu limba ne poate împiedica accesul la ființă, ne-o poate oculta. Logica tradițională conduce la o ocultare a ființei deoarece este fundamentată pe o ontologie a ființării inertiiale ce „... nu permite a fi gândit pe cale logică decât ceea ce, în obiecte, poate fi adus în față gândirii ca fiind o ființare inertiială permanentă, deci nu lasă ca timpul și istoria să facă parte din ființa însăși”²³.

Esența *Dasein*-ului, poate fi surprinsă numai în și prin limbă, prin intermediul gândirii. Chiar dacă adeseori Heidegger vorbește și de o rostire tăcută de dinaintea rostirii prin grai (poate fi vorba aici atât de existența rostirii ca potențialitate, cât și de, plecând de la concepția lui Hegel, o logică a realului, conform formulei “tot ce e real e rațional, și tot ce e rațional e real”), tot o rostire este necesară pentru a surprinde ființa. În *Sein und Zeit* putem observa că *Dasein*-ului îi aparține faptul-de-a-fi-în-lume, lume în care este situat afectiv și capabil de înțelegere; legătura dintre aceste elemente este făcută de vorbire prin intermediul limbii „astfel încât limba devine articulare a lumii ce erupe într-un moment sau altul”²⁴. *Logos*-ul în *Sein und Zeit* nu operează cu obișnuitele categorii ale logicii, logică ce face posibile determinațiile unei ființări inertiiale, ci cu existențiali, prin intermediul

²¹ M. Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 328.

²² Oare nu tocmai prin descoperirea limitelor proprii își depășește gândirea propriile limite?

²³ Otto Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 223.

²⁴ *Ibidem*, p. 223.

căroră Heidegger încearcă să țină cont de caracteristicile omului, caracteristici născute prin situarea sa în timp; deci să țină cont de factorul timp. Însă în primul rând aceste `caracteristici` (existențiali) trebuie înțelese prin prisma rolului pe care îl au în nașterea sensului ființei²⁵. Iar despre *sensul ființei*, ca orice sens de altfel, nu se poate vorbi decât prin intermediul limbii. În același timp cred că trebuie sesizată și deschiderea pe care filosoful german o face către posibilitatea unui *pre* în ceea ce privește rostirea, atât prin intermediul preontologicului cât și prin intermediul preînțelegerii; un `prerostit` care poate fi înțeles prin intermediul a două medieri: medierea asigurată de limbă prin posibilitățile ei de rostire (inclusiv aici și cultura, ea asigurând orizontul pe care se prefigurează posibilitățile limbii) și cea asigurată de posibilitățile corporale de raportare la lucruri²⁶.

Martin Heidegger ajunge la concluzia că gândirea sub forma logicii tradiționale nu poate acoperi întru totul întrebarea privitoare la ființă. Atunci când atribuim Nimicul ființei (este vorba de o contradicție logică) deja ne situăm în afara logicii, poziție de pe care încercăm să înțelegem ființa. Tot o depășire a logicii are loc și în cadrul adevărului înțeles ca stare de neascundere, adevăr care se dă și se ascunde totodată, adevăr care este o continuă oscilație între aceste limite, oscilație ce trimite către un mod de înțelegere dinamic care este anevoie, adeseori chiar deloc, surprins de logică. În plus, ne putem întreba ce survine în acest caz: ascunderea sau starea de neascundere? Filosoful german afirmă că amândouă în același timp, ceea ce e greu de acceptat și înțeles pe căile logicii, dar ușor de priceput în lumina explicațiilor anterioare.

De unde provine de fapt primatul logicii? Cum am ajuns să considerăm că nu putem gândi decât în cadrul logicii? Heidegger consideră că la baza logicii stă o modalitate metafizică a rostirii (logica având o întemeiere ontologică) caracterizată prin faptul că gândirea gândește ceva ca ceva potrivit permanenței acestui ceva, prezenței lui; permanența devine criteriu de orientare. Lucrul, acel *ceva*, este pus în fața gânditorului (acesta și-l pune în față) și este gândit în funcție de permanența sa; cu cât mai multă permanență, cu atât `mai multă` ființă: „Gândirea occidentală stă sub acel destin în care ființa se arată ca prezență permanentă iar ființarea este

²⁵ Spun *sensul ființei* deoarece consider că *Sein und Zeit* stă sub semnul întrebării privitoare la *sensul ființei*; altfel spus, la modul în care ființa își capătă sensul pentru om și prin intermediul acestuia. Încercarea de interpretare a ființei în orizontul timpului cred că are rostul de a dezvălui tocmai modul în care ființările (și, plecând de la ele, ființa; sau, mai bine spus, odată cu ele) și-au căpătat sensul.

²⁶ Studiile lui Maurice Merleau-Ponty putând constitui un exemplu de continuare a cercetărilor în această direcție.

interpretată potrivit permanenței sale, în care gândirea este surprinsă plecând de la punerea-în-față și cade prin aceasta sub dominația logicii²⁷. Așadar, punerea în față și permanența sunt cadrele care jalonează cunoașterea; dar acestor cadre le scapă atât devenirea cât și unitatea tuturor lucrurilor. Deoarece logica, sub această formă, nu satisface cerințele gândirii ființei, Heidegger propune întoarcerea la sensul original al *logos*-ului, plecând de la ideea că a avut loc o denaturare a înțeleșului *logos*-ului în timp²⁸. Întoarcerea la sensul primar al *logos*-ului are la bază cerința ca ceea ce urmează a fi descoperit, ceea ce este necesar, este tot o 'logică', în cadrul căreia poate fi exprimată ființa, ființa ce, în esența sa, este considerată un eveniment ce survine în cadrul stării de neascundere, ființa înțeleasă ca simultană prezență și absență, ca simultană dezvăluire și ascundere. În acest caz dispare permanența în înțeleșul ei rigid, putând vorbi de o permanență sub forma posibilităților multiple de a fi.

Ființa ființării (lucrului) este descoperită în cadrul corelațiilor instituite de o lume. Însă nu lumea instituie ființa descoperită, ci aceasta era (ca posibilitate) și înainte de a fi făcută prezentă în cadrul corelațiilor unei lumi; lucrul are în el toate posibilitățile de a fi care vor fi dezvăluite vreodată. Gândirea *este*, și gândirea gândește ceea ce este, și doar întrucât gândirea este ceea ce este. Dacă *ceea ce este* n-ar fi (adică dacă 'ar fi' Nimicul) gândirea n-ar avea ce să gândească, adică n-ar putea fi. E drept că gândirea gândește și Nimicul, dar numai pornind de la ființă, ca un *altul* al ființei. În acest fel gândirea aparține ființei. Deoarece gândirea aparține ființei, înseamnă că ființa are nevoie de gândire deoarece o păstrează în ființă. În același timp ființa are nevoie de gândire prin faptul că tocmai gândirea îl face posibil pe *este*; *este* aparține gândirii, fiind, în același timp (și poate numai) o determinație a gândirii. Această relație devine evidentă cel puțin la nivelul prezentificării, a aducerii la prezență; gândirea îl constata și consacră pe *este*.

Heidegger consideră că apartenența cuvântului la ființă rămâne ascunsă de dominația spațiului public care hotărăște dinainte ce este inteligibil și ce trebuie respins ca neinteligibil, prin intermediul impersonalului *se*. Sub imperiul metafizicii moderne limba suferă o sărăcire, o scoatere din esența sa, devenind un instrument de dominație asupra ființării: „Limba ne refuză încă esența ei: faptul că ea este locul de adăpost

²⁷ O. Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 226.

²⁸ Putem remarca faptul că sesizarea insuficienței logicii este descoperită de filozoful german în timp ce se situează tocmai în interiorul logicii; exprimarea cerinței descrierii ființei este logică și argumentarea are loc în cadrul logicii.

al adevărului ființei”²⁹. Pentru a ajunge la esența limbii omul trebuie să asculte glasul ființei, în felul acesta el putând locui în adevărul ființei. Ontologia tradițională gândește ființa ființării înghesuind ființa în concept și nesocotind „faptul că există o gândire care este mai riguroasă decât cea conceptuală”³⁰, gândire care evocă ființa, lăsând ființarea să fie: „Gândirea construiește locul de adăpost al ființei, care, ca rostuire a ființei, rostuieste potrivit destinului, esența omului, făcând-o să locuiască în adevărul ființei”³¹. Este vorba de adăpostirea ființei apărută (dezvăluită) în starea de neascundere, adăpostire care are loc în limbă. Altfel spus, odată ființa apărută în starea de neascundere, văzută deci, ea este descrisă, povestită în cuvinte, astfel fiind adăpostită pentru a nu recădea în starea de ascundere. Însă această explicație nu epuizează înțelesul adăpostirii ființei în limbă, adăugându-se, cel puțin, faptul că tocmai prin limbă ființa poate să apară: „... limba este deopotrivă loc de adăpost al ființei și lăcaș al esenței omului.(...) Gândirea ia seama la deschiderea luminoasă a ființei depunând rostirea ei privitoare la ființă în limbă...”³². Una din formele de depunere a rostirii gândirii despre ființă în limbă o constituie numirea. Ființa vine înspre limbă și limba este ridicată la deschiderea luminoasă a ființei, abia în felul acesta putând spune că limba *este*. În felul acesta omul locuiește adăpostit fiind de ființă (și adăpostind ființa în limbă). Filosoful german consideră că gândirea ființei este în esență simplă, dar (poate tocmai de aceea) se ascunde de noi: „Gândirea este raportată la ființă ca la ceea ce vine. Gândirea este, ca gândire, prinsă în venirea ființei, în ființa ca venire. Ființa s-a destinat deja pe sine gândirii”³³. A aduce la limbă venirea ființei este, spune Heidegger, singura cauză a gândirii. Ce vrea să spună prin ‘venirea ființei’? Tocmai *continua survenire a adevărului ființei*. Ființa apare în aceste condiții ca un proces în continuă desfășurare. Spun proces, evitând folosirea cuvântului devenire, deoarece acesta din urmă sugerează o continuă transformare a ceea ce este, un *este* dinamic ce riscă să-și piardă identitatea cu sine, un *este* care de fapt este continuu altceva. Or, cred că nu aceasta este ‘imaginea’ sugerată de Heidegger, ci mai degrabă aceea a unei permanente adevăriri a ființei. Ființa este de fapt aceeași numai că descoperirea ei se face progresiv. Și nu atât descoperirea, termen care sugerează ca fiind mai importantă acțiunea umană, cât mai degrabă adevărirea ființei. Inițiativa adevăririi aparține ființei, dar adevărirea are loc

²⁹ M. Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 302.

³⁰ *Ibidem*, p. 336.

³¹ *Ibidem*, p. 337.

³² *Ibidem*, p. 340.

³³ *Ibidem*, p. 341.

prin intermediul omului, respectiv a gândirii acestuia³⁴. În gândirea și rostirea ființei, ne spune filosoful german, trebuie respectate trei momente: rigoarea meditației, grija sporită pentru rostire și rigoarea cuvântului: „În nevoința în care se află lumea de astăzi, important este: mai puțină filozofie, însă mai multă grijă față de gândire; mai puțină literatură, însă mai multă cultivare a cuvântului”³⁵. Riscăm să folosim într-un mod denaturat tocmai ceea ce ne ajută la descoperirea ființei: gândirea, respectiv limba. Metaforic vorbind, dacă vom considera limba și gândirea drept un receptor, un ‘senzor’, al ființei riscăm să încărcăm acest senzor cu multe impulsuri inutile care îi ocupă domeniul de acțiune și nu mai putem astfel percepe ceea ce este esențial: ființa.

În încercarea de a răspunde la întrebarea: Ce este *este* ? (Ce este ființa ?) Heidegger recurge adesea la interpretarea unor cuvinte și idei grecești. Numeroase au fost controversele legate de traducerea unor cuvinte cât și de interpretarea unor concepții filosofice din acea perioadă. O mare parte din aceste interpretări țin de un efort hermeneutic, înțelesurilor deslușite corespunzându-le intențiile autorilor lor. Există însă și o parte căreia nu-i corespunde, aparent, nimic în conținutul inițial. Filosoful german motivează această relativă necorespondență prin faptul că a încercat să *arate negânditul din ceea ce a fost gândit*. Cum putem înțelege acest negândit³⁶? „E o gândire ce se ivește târziu dintr-o mare operă a trecutului în care n-a fost formulată expres.(...) Negânditul ar fi mai degrabă descoperirea pentru noi a bogăției latente și nenumite a unei gândiri deja gândite care ne solicită ca încă neînțeleasă și încă de gândit”³⁷. Această primă definire a negânditului nu-i epuizează însă înțelesul, ea trimițând mai degrabă către o hermeneutică atent elaborată, (dar menținându-se în înțelesul curent al termenului), decât spre ceea ce a intenționat Heidegger. Hermeneutica ține mai degrabă de descoperirea unei intenționalități bine camuflate într-un conținut aparent, în timp ce negânditul trimite către un conținut neintenționat, de care n-a fost conștient nici chiar autorul celor descifrate, dar care este totuși inerent acelei gândiri, este derivabil din acea gândire. Negânditul înseamnă mai degrabă „...a explicita ceea ce deja a fost gândit,

³⁴ Dintr-o anumită perspectivă ne aflăm destul de aproape de *dialectica spiritului* formulată de Hegel.

³⁵ M. Heidegger, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988, p. 342.

³⁶ Teoria acțiunii comunicative dezvoltată de Jürgen Habermas, în special prin intermediul conceptului de *discurs general complet realizat*, dă la rândul ei seamă de unul din posibilitățile negânditului de care vorbește Heidegger.

³⁷ Michel Haar, *Cântul pământului. Heidegger și temeierile istoriei ființei*, Ed. Apostrof, Cluj, 1998, p. 74.

având în vedere ceea ce n-a fost gândit, a aduce la nivelul limbii nerostitul rămas în cuprinsul a ceea ce a fost rostit. (...) În semn, ceea ce a fost gândit devine o indicație către ceea ce n-a fost gândit, ceea ce a fost scos din ascundere devine o indicație către ceea ce ascunde³⁸. E aici vorba de un mod de a înțelege și a interpreta care scapă adesea unei corespondențe concrete, ce poate fi verificată, rămânând totuși în cadrele a ceea ce a fost gândit. Spre exemplu cineva spune „copacul a înverzit” prin asta dorind doar să constate acest fapt. Cunoscând faptul că este o persoană cu educație medie putem interpreta negânditul din această rostire ca fiind: a venit primăvara, copacul a început un nou ciclu de viață, va fi umbră în jurul lui, are loc fotosinteza s.a., adică tot complexul de semnificații care însoțesc înverzirea copacului și care ar fi fost rostite în mod concret dacă am fi încercat să descoperim ce poate semnifica pentru rostitor această rostire. Ceea ce a fost rostit ne trimite (constituie un semn) la ceea ce ar fi putut fi rostit și care, într-un fel, se află deja în gândirea rostitorului. În anumite limite arătarea negânditului dintr-o gândire e o dezvoltare a ceea ce gândirea respectivă inițiază, deschide, până la ultimele posibilități. Filosoful german face o întoarcere către tradiție, dar către o tradiție care ne apare în primă instanță ca fiind necunoscută, ca fiind pusă, `fabricată`, de către autor. Însă e vorba atât de descoperirea temeiurilor ascunse a ceea ce a fost gândit, cât și de o continuare, o dezvoltare maximă a acestei gândiri. Gândirea „...trebuie mai curând ca ea să gândească pe urmele a ceea ce a fost gândit odată, pentru ca acesta să restituie un ceva care a rămas negândit”³⁹. Negânditul deschide și alte orizonturi; el face posibilă identificarea unei legături între ceea ce a fost și ceea ce este, identificând continuitatea pe baza unor temeuri rămase nerostite. În felul acesta Heidegger ajunge să prezinte metafizica drept un tot unitar, o *continuuă prezentare a aceluiași* care se desfășoară în cadrele strâmte ale unei gramatici care este dominată de relația dintre subiect și predicat, și în cadrele unei logici ce este dominată de relația subiect-obiect, relații care trasează cadrele gândirii metafizice. *Obiectul* din relația subiect-obiect trimite la ideea că ceva este pus de către om; această idee putând fi înțeleasă astfel: omul creează realitatea și tot ceea ce vede este mai înainte pus de el acolo (cel puțin sub forma cuvântului). E vorba de o acțiune, oarecum ostilă, a omului, om care iese în afara sa pentru a ordona realitatea, modificând-o odată cu această ordonare. Heidegger se ridică împotriva acestei acțiuni spunând că atitudinea de preferat este o *lăsare să*

³⁸ O. Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 234.

³⁹ *Ibidem*, p. 235.

vină a lucrului, care corespunde unei lăsări a lucrului să fie așa cum este el. Acțiunea are loc în special la nivelul gândirii, dar poate fi întâlnită și în domeniile practice ale activității umane. Negânditul nu trebuie înțeles numai ca o lipsă a derivării tuturor concluziilor posibile dintr-o gândire de către gânditor, ci și ca o neputință a rostirii, neputință ce ține nu de rostitor, ci de ceea ce trebuie rostit, de `derostitul` care se refuză rostirii: „...cuvântul care poate fi rostit este determinat de ceea ce nu poate fi rostit. Gândirea trăiește din faptul că se luptă cu ceea ce nu poate fi rostit și nu poate până la urmă decât să păstreze tăcerea asupra acestuia”⁴⁰. Întoarcerea asupra a ceea ce a fost gândit ține de un mod unitar de a înțelege gândirea, gândire bazată pe ceea ce a fost și gândire care este o continuare a ceea ce a fost: „A gândi la ceea ce vine este tot una, în mod necesar, cu a gândi la ceea ce a fost, și înțelegem prin această expresie, spre deosebire de simplu trecut, ceea ce este în mod esențial de atunci”⁴¹. Însăși ființa este gândită ca identitate a aceluiași care se desfășoară. Înțelegem această legătura cu trecutul (de fapt această continuitate a trecutului) dacă avem în vedere și ideea lui Heidegger conform căreia esența tehnicii moderne nu e decât dezvoltarea întrebării grecești asupra ființei ființării. Gândirea este văzută ca legată de ființă și de trecut inclusiv prin faptul că filosoful german consideră istoria ființei ca fiind istoria uitării ființei transformată (ca fiind tocmai această uitare) în istoria metafizicii.

Limbajul instaurează lucrurile în ființă prin relevarea raporturilor lor cu lumea; gestul fundamental este de a stabili o relație. Limbajul poate fi vocal sau scris; sub ambele forme trebuie să apară în deschiderea-luminatoare. Dincolo de acest limbaj (cu sensul: înainte ca limbajul să îmbrace aceste forme) Heidegger consideră că există o limbă tăcută care așteaptă să fie rostită. Această limbă tăcută `de dinainte` este făcută sensibilă prin nume. A numi înseamnă a aduce la ființă sub forma: „... a lăsa să apară o limită, un <traseu deschizător> între nerostit și rostit, între ascundere și prezență”⁴², înseamnă a aduce la prezență. Prin numire are loc o corelare a cuvântului cu lucrul și cu locul acestuia în cadrul tuturor corelațiilor făcute posibile de limbaj, și, totodată, este arătată lumea prin intermediul diferenței dintre lucru și lume: „A vorbi înseamnă a asculta limba; înseamnă a repeta rostirea sa, a pronunța cu voce tare, a face să răsunе ceea ce limba spune în taină”⁴³. *A asculta limba* înseamnă a vedea ce

⁴⁰ *Ibidem*, p. 236.

⁴¹ M. Haar, *Cântul pământului. Heidegger și temeurile istoriei ființei*, Ed. Apostrof, Cluj, 1998, p. 102.

⁴² *Ibidem*, pp. 159-160.

⁴³ *Ibidem*, p. 160.

posibilități oferă limba pentru a exprima ce dorești și a alege cea mai potrivită variantă. Totodată, este sugerat și faptul că însăși structurile limbii au o evoluție proprie, se pretează (numai) la anumite exprimări, astfel limitând, și sugerând totodată, ceea ce este de exprimat. Între om și limbă accentul cade pe limbă: „De unde se ivesc cuvintele ? Nu din noi..., ci din limbă sau, mai degrabă, din legătura dintre ființă și limbă, din jocul pe care limba îl întreține între lucru și lume, între aproape și departe”⁴⁴. Uneori e necesară tăcerea deoarece unele lucruri nu pot fi numite în mod corespunzător sau numele nu le exprimă în întregime. ✓

Atunci când vorbește despre gândirea adevărului ființei, filozoful german are în vedere ca această gândire să corespundă atât prezenței cât și absenței (să corespundă la ceea ce este ascuns) implicate în ființă, „...să plece de la starea de ascundere ce deja a avut loc și să pătrundă în ascunsul acesteia - și toate acestea nu pentru a înlătura definitiv ascunderea, ci pentru a o păzi ca pe acel ceva ce adăpostește, când și când, ieșirea din ascundere în ineputabilul sau. Gândirea adevărului ființei își are trăsătura sa fundamentală în acea tăcere care lasă anume ascunderea să fie ascundere”⁴⁵. Tocmai ascunderea face posibilă starea de neascundere și de aceea trebuie păzită; păzim ascunderea atunci când nu încercăm o explicație totalizatoare a unui lucru, o explicație care încearcă să epuizeze lucrul, ci acceptăm că ceea ce știm despre lucrul respectiv este ceea ce ne-a apărut în cadrul unor corelații specifice lumii noastre sau unor lumi care au fost și de care avem știință; și este posibil ca de acum încolo multe alte corelații să fie stabilite cu lucrul respectiv, lucrul putând fi și în alte feluri, de fapt arătându-se și în alte moduri, deoarece *a fi*-ul lucrului include, cred, toate aceste posibilități.

Cum păstrăm ascunderea ca ascundere? Atunci când considerăm că dacă nu știm cu adevărat ceva despre un lucru e mai bine să tăcem, altfel riscăm să-l arătăm ca fiind ceva ce lucrul de fapt nu este. În mod paradoxal parcă, gândirea ființei include și tăcerea; când încercăm să gândim ființa, trebuie să gândim și misterul ca existent și asupra căruia trebuie să tăcem.

În conferința *Drumul spre limbă* Heidegger încearcă să descopere esența limbii, să aducă la nivelul limbii limba ca limbă. În mod obișnuit, spune filozoful german, limba este gândită pornind de la expresia sa sonoră, de la cadrul specific uman al vorbirii, fiind considerată o ființare care are caracter de semn, care trimite către semnificații. În cadrul demersului său gânditorul german consideră vorbirea ca subsumată rostirii (în cadrul rostirii

⁴⁴ *Ibidem*, p. 163.

⁴⁵ O. Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 227.

vorbirii i se adaugă și tăcerea, sub forma mai sus menționată), iar rostirea fiind actul de a face să apară, să se audă, să se vadă, actul de a arăta. Înțelegem din această perspectivă limba „face ca un lucru prezent să apară sau să își rateze apariția, să se arate sau să se sustragă”⁴⁶. În actul esențial de a arăta, în rostire și în semn, acționează transformarea în propriu, apropierea, care aduce prezentul și absentul la ceea ce le este caracteristic de fiecare dată. Transformarea în propriu ține de eveniment: „Pentru eveniment <este nevoie> de om: omul își obține esența din ceea ce îi este conferit prin rostirea esențială care face să survină evenimentul (din adevărul ființei ca stare de neascundere), în măsura în care el vine cu ceea ce îi este propriu în întâmpinarea rostirii esențiale”⁴⁷. Omul răspunde cuvântului exprimat de rostirea esențială aducând rostirea mută la sonoritate. Putem sesiza iarăși o mișcare în cerc a gândirii: rostire esențială – eveniment – om – rostire esențială, în cadrul căreia este precizată poziția și importanța fiecărui termen. Omul nu face decât să exprime (sonor sau scris) ceea ce deja există ca rostire (potențială), ceea ce se cere rostit; ceea ce se cere rostit va fi rostit numai dacă se are în vedere adevărul ființei. Rostirea esențială are caracter de necesitate numai raportată la adevărul ființei. Omul, în esența sa, ține și el de rostire: „El rostește lăsându-se rostit și astfel nici când nu vorbește omul, ci limba, însă și ea doar în măsura în care are nevoie pentru sine de om. <Drumul spre limbă>, gândit în chip autentic, nu este împlinit de către om. Acest drum rezidă mai degrabă în acea mișcare prin care limba, ca rostire esențială și deci ca indicare esențială, ajunge, în actul vorbirii omului, să fie exprimată printr-un cuvânt sonor”⁴⁸. Omul, când rostește adevărul, rostește ceea ce este; ceea ce este sub forma în care acest *este* poate fi rostit. Rostirea esențială este aproape și, în același timp, departe de logica realului lui Hegel. Ceea ce este poate îmbrăca doar o singură formă (e drept sub moduri multiple) în raport cu rostirea, și această formă o constituie rostirea esențială. *Este*, și rostirea despre *este*, sunt oarecum separate, dar o separare ce depășește relația subiect – obiect. În același timp, într-un anumit mod, *este*, este numai întrucât este rostit. Rostirea aduce la prezență pe *este* și tot rostirea duce către posibilități de-a fi ale lui *este* ce nu sunt încă prezente.

Limba, ca rostire esențială, nu ține numai de om, chiar dacă fără om ea n-ar putea fi. Accedem la ființă prin intermediul limbii. Limba are ființă și este dată de ființă pentru ca ființa să poată fi văzută. Aceasta sugerează ca ființa are nevoie de limbă pentru a se împlini, adică de om, de gândirea

⁴⁶ *Ibidem*, p. 228.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 229.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 229.

acestui. Limba include și *derostitul* rostirii esențiale. Rostirea esențială desemnează și faptul (sau tocmai faptul) că ceea ce este, este exprimabil; mai exact, tocmai exprimabilitatea lui *este*. Acest mod de a înțelege rostirea deschide însă o problemă, și anume aceea a posibilității imaginarului. Dacă limba exprimă ceea ce este așa cum este, cum mai este posibil ceva imaginat, considerând imaginarul ca fiind diferit de ceea ce este sau de ceea ce ar putea fi? În același timp ceva imaginat este, continuă să fie, independent de cel care l-a imaginat; adică are ființă. În acest caz însă punctul de plecare nu-l mai constituie rostirea esențială ci omul, întreg ansamblul rămânând în cadrul limbii. Putem oare vorbi de existența imaginarului ca posibilități determinate? Da, dacă includem imaginarul în ceea ce poate fi, drept ceva ce ține de ființă, dar la modul viitor. Heidegger înțelege esența limbii drept ceva care ni se adresează: „Noi atingem cu privirea noastră limba doar în măsura în care suntem priviți de către ea, îi suntem remiși în chip propriu”⁴⁹. Această primordialitate a limbii față de om este valabilă în special în relația individului luat izolat cu limba. Nu limba învață pe individ, ci acesta învață limba; nu individul izolat introduce mutații în limbă, ci acestea apar oarecum de nicăieri. Înțeleasă în acest fel limba constituie un liant al societății, o condiție de posibilitate a acesteia și a omului. Totodată, această înțelegere a limbii trimite parcă spre impersonalul *se*, dar care îmbracă în acest caz conotații `pozitive`⁵⁰. În anumite cazuri indivizi izolați, oamenii de creație, produc mutații în limbă.

În același timp în limbă este adăpostită ființa. Ființa, în esența sa, este spațiul liber al deschiderii lumnatoare care eliberează ființarea către esența sa; esența ființării este ființa acestei ființări: „Limba, ca rostire esențială și indicare esențială, domină și rostuieste spațiul liber al acestei deschideri-lumnatoare, <în care trebuie să intre orice prezență și orice absență, arătându-se și rostuiindu-se pe sine>”⁵¹. Limba adăpostește ființa strângând laolaltă survenirea stării de neascundere. Gânditorul rostește ființa, adică aduce în limbă adevărul ființei ca stare de neascundere „...iar ansamblul articulat al stării de neascundere îl aduce la nivelul limbii ca lume”⁵². Gânditorul, despărțindu-se de ceea ce este obișnuit, se consacră nerostitului ca fiind ceva ce trebuie rostit în viitor.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 230.

⁵⁰ Consider nepotrivit a se vorbi de *pozitivitatea* sau *negativitatea* impersonalului *se* în raportarea sa la orice valori, chiar și raportat la autenticitate.

⁵¹ O. Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 230.

⁵² *Ibidem*, p. 231.

Cum poate fi înțeles *logos*-ul pe care-l are în vedere Heidegger? Lămuritoare în acest sens este calea aleasă de Otto Pöggeler care stabilește deosebirea dintre explicare, lămurire și explicitare, ajungând la explicitarea localizatoare. În cadrul explicării, ființarea devine ansamblul corelațiilor dintre cauză și efect, având sensul de real; ceva este explicat prin altceva, ființarea este concepută prin temeiturile sale, temeiul având caracter de principiu. Totodată ființarea, în calitate de lucru conceput de către om, intră sub dominația omului. Heidegger consideră că metafizica urmează calea explicării: „anume ca explicare a ființării pornind de la ființa sa și explicare a ființei pornind de la o ființare supremă”⁵³, pentru că a părăsit elementul adevărului ființei. Or, el încearcă să gândească ființa în sine fără a analiza întemeierea ei într-o ființare, să gândească ființa ca neavând temei. Acest lanț al explicării, în care ceva este explicat prin altceva și acest altceva la rândul său este explicat prin altceva, și tot așa mai departe, dacă îl abordăm din punct de vedere al transmiterii informației, cuprinde un extrem de mare risc de eroare. Cu fiecare trecere de la ceva la altceva intervine un grad de alterare semantică; după mai multe treceri de acest gen se poate ajunge la o profundă modificare de sens. O soluție ar fi accesul direct la informația primară. Respingerea explicării aparține fenomenologiei; gândirea care se împotrivesc explicării este lămurire, în cadrul căreia se încearcă să fie văzut ceva potrivit esenței sale. Însă tocmai această aplecare a lămuririi către esențe este problematică, esența fiind considerată ca prezență permanentă și rigidă, situată într-un loc ceresc. În acest fel apare o ruptură între esență și concret, între esența ființării și existența sa în timp sub forma istoriei. Heidegger încearcă să lege aceste domenii despărțite prin intermediul stării de neascundere în cadrul căreia există ființa și pentru care este nevoie de omul istoric. Filozoful german scoate ființa din domeniul prezenței permanente situând-o în domeniul adevărului ce survine continuu. La situarea ființei în domeniul adevărului ce survine filozoful ajunge plecând de la înțelegerea istorială a ființei (în cadrul timpului) proprie omului.

Explicitarea localizatoare este cea care redă înțelesul dorit de Heidegger și poate fi înțeleasă într-un prim sens ca „a explicita ceea ce deja a fost gândit, având în vedere ceea ce n-a fost gândit, a aduce la nivelul limbii nerostitul rămas în cuprinsul a ceea ce a fost rostit”⁵⁴. Locul avut în vedere în explicitarea localizatoare este acel ceva în care se adună în chip istorial starea de neascundere. Adevărul se află pe drum, iar vorbirea se situează într-un loc din istoria survenirii adevărului, loc determinat de

⁵³ *Ibidem*, p. 232.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 234.

modul în care ascunderea eliberează o scoatere din ascundere. Propriul loc al vorbirii anulează întregul unitar și totalizator de viziuni esențiale, trecând către o rostuire a gândirii pe domenii limitate de survenire a stării de neascundere: „Trăsătura fundamentală a gândirii localizatoare nu este determinarea esenței, determinare care, printr-un răspuns definitiv, înlătură orice interogare, ci este pătrunderea în problematic și în ceea ce rămâne deschis”⁵⁵. Alături de interogare importantă în cadrul gândirii este și ascultare promisiunii unui răspuns, promisiune care, deseori, orientează interogarea. Răspunsul nu trebuie să îmbrace o formă concluzivă, o formă care să închidă.

În cadrul gândirii localizatoare este transfigurat și înțelesul a ceea ce se numește *esență*. Uzual esența este gândită drept prezență permanentă, drept ceva care are valabilitate pentru toți oamenii: „Heidegger ...gândește astfel esența ca ceea ce-și desfășoară istorial esența, ca esență în mișcare și care se transformă”⁵⁶. Ideea de esență care se transformă crează dificultăți de înțelegere deoarece survine aici o profundă transformare de sens. Putem încerca să depășim aceste dificultăți recurgând la un exercițiu, și anume răspunzând la întrebarea: „Care este esența devenirii?”, în acest fel apropiindu-ne de mobilitatea transformării esenței. În abordarea esenței gânditorul german pleacă de la faptul că fiecărei lumi îi este specifică o anumită esență; ori succesiunea de lumi duce la succesiunea de esențe, însă toate acestea înțelegându-le ca subsumate unei esențe centrale, în cadrul căreia fiecare esență particulară constituie poate doar o fațetă a esenței centrale. Filozoful german încearcă să exprime esența ființei ca stare de neascundere și ca lume și, în acest caz, ființa „...nu este un în sine supratemporal, ci este acel ceva pe care noi îl putem experimenta numai datorită faptului că limitele gândirii occidentale sunt determinate istorial de puțința rostirii lui <este>...”⁵⁷. Cu alte cuvinte *este* suferă diferite transformări de înțeles în funcție de coordonata timp.

În cadrul gândirii localizatoare, dacă în starea de deschidere a unui lucru ființa este gândită ca prezență permanentă, și dacă starea de neascundere anulează orice stare de ascundere, atunci nu poate fi vorba de ființă. Adevărul este eveniment (survine când și când) și în acest sens istorie. Cum putem înțelege ființa ca adevăr ce survine în istorie? În istorie un lucru ajunge să fie cunoscut și exprimat sub diferite nume; lucrul poate fi văzut chiar sub diferite forme, în funcție de corelațiile în care este încadrat.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 237.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 237.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 238.

Cu toate acestea lucrul este identic, dar nu o identitate statică, înțelegând ca fiind întotdeauna identicul și valabilul, ci o identitate sub forma ținerii laolaltă a celor ce se află despărțite. Numirile și modurile succesive în care este înțeles lucrul constituie traiectoria stării de neascundere.

Gânditorul german consideră că relația dintre gândire și cuvânt poate fi înțelegând și în felul următor: „...cuvântul face un semn în direcția a ceea ce trebuie gândit și trimite în interiorul unei *surveniri* a adevărului”⁵⁸. Pornind de la ceea ce este specific vremii sale gânditorul face să ajungă în limbă neauzitului propriu acelei surveniri sub formă de eveniment al stării de neascundere. Faptul că fiecare limbă vorbește în mod diferit în istorie corespunde destinului ființei: „Varietatea semnificațiilor este de fiecare dată una istorială. Ea se naște din faptul că noi înșine, atunci când limba vorbește, suntem potrivit destinului ființei, avuți de fiecare dată altfel în vedere de către ființă, adică ni se adresează într-un fel diferit”⁵⁹. Survenirea adevărului are o istorie proprie, însă este legată și de vorbirea istorială a limbii, ambele legături sugerând o puternică ancorare a ființei în timp. Ființa este înțelegând ca stare de neascundere și (tocmai de aceea) ca drum ce dă naștere la locuri; locuri în care ființa survine în chip diferit în starea de neascundere, constituindu-se astfel evenimentul: „...drumul adevărului nu poate fi însă cuprins ca un întreg și prin aceasta reprezentat și constrâns să devină disponibil dovedirii”⁶⁰. Dovedirea ar însemna anularea drumului ca drum. Imposibilitatea aceasta duce iarăși la o mișcare a gândirii în cerc: „Prin nici o justificare nu se poate asigura faptul că adevărul este așa cum este el experimentat, căci abia survenirea adevărului deschide domeniul în interiorul căruia prind a se diferenția cele ce stau ca temei și cele întemeiate”⁶¹.

Ființa drept *ceea ce este și ființa ca esență* sugerează existența a doua moduri diferite ale ființei. Aceasta secvențializare a ființei este însă una aparentă pentru că *ceea ce este* este perceput prin intermediul gândirii. Gândirea este bazată pe esență, pe caracteristici esențiale; dacă n-ar reține caracteristicile esențiale care permit trecerea de la particular la general gândirea s-ar pierde în individual, adică n-ar fi posibilă. *Ceea ce este* este prin intermediul gândirii esențiale.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 240.

⁵⁹ *Der Satz vom Grund (Principiul temeiului)*, p. 161, *apud* O. Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 240.

⁶⁰ O. Pöggeler, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998, p. 243.

⁶¹ *Ibidem*, p. 243.

Ființa se adresează omului pentru că numai omul îl înțelege pe *este*. Abia prin intermediul omului ființa (înțeleasă ca *este* și esență) devine prezentă, este conștientizată. Ființa are nevoie de om pentru a fi înțeleasă. În același timp, pentru a înțelege ființa omul trebuie să fie, să aparțină lui *este*. Acest *este* face posibilă gândirea. Gândirea este gândire a lui *este* (abia plecând de la *este* fiind posibilă gândirea Nimicului). *Este*, pentru a fi perceput, conștientizat, are nevoie de om. E vorba de o mișcare în cerc de la *este* la om și înapoi (comentatorii operei lui Heidegger au vorbit de cercul hermeneutic).

Ce s-ar întâmpla cu ființa (cu *este*) dacă n-ar fi gândită de către om? Ar fi ea în mai mică măsură? E vorba în acest caz de o încercare de ieșire a gândirii în afara ei însăși. Pentru noi, *este* este doar în măsura în care noi îl percepem sau îl putem imagina plecând de la percepțiile noastre. Putem totuși imagina ceva ca fiind și în afara gândirii, dar tocmai acest ceva este gândit. Gândirea depinde de ființă; gândirea trebuie să fie (și să fie gândire, adică înțeleasă ca esență). În ce măsură depinde ființa de gândire? Prin *este* gândim și prezența și esența. Spunând 'aceasta este o floare' gândim faptul că floarea este prezentă și faptul că ceea ce ne apare întrunește trăsăturile (notele) esențiale ale unei flori; gândim 'floarea este', deci prezența, și 'acesta (lucrul acesta) este o floare'.

Heidegger vorbește despre cauza gândirii și ajunge la concluzia că *aletheia* este cauza însăși a gândirii. Cauza gândirii este starea de neascundere spune gânditorul german. Să reluăm interogația asupra gândirii întrebându-ne: care este cauza gândirii? Pentru ce a apărut gândirea? De ce a fost (și este) nevoie de gândire? Am putea spune că gândirea reprezintă o relație dintre om și ceea ce-l înconjoară, și dintre om și propria persoană. În prima instanță putem considera că gândirea este în sprijinul omului, îi permite acestuia să se orienteze în ceea ce-l înconjoară.

Ce gândește omul? Ceea ce-l înconjoară, ceea ce este. În primul rând omul gândește ceea ce este (prezența) și pornind de aici poate gândi ceea ce va fi (sub forma prezență ce va să vină) și ceea ce a fost. Dacă nu ar fi acest *este* nu ar fi posibilă gândirea. *Este* facilitează gândirea în două moduri: sub forma *ceva este prezent*, și *este sub forma esenței*, adică permite gândirea a ceva drept ceva, prin faptul că domeniul lui *este*, înțeles ca esență, ține de forma sub care ne apare ceva. Putem astfel considera drept cauză a gândirii ființa. Heidegger spune că ființa este starea de neascundere (cu tot complexul de semnificații ale acesteia). Pornind de aici ajunge la postularea cauzei gândirii ca fiind starea de neascundere.

Bibliografie

- Biemel, Walter, *Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1996.
- Cioabă, Cătălin, *Comentariu la conferința Conceptul de timp*, Ed. Humanitas, București, 2000.
- Heidegger, Martin, *Ființă și timp*, Ed. Humanitas, București, 2003.
- Heidegger, Martin, *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Humanitas, București, 1988.
- Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, Ed. Humanitas, București, 1995.
- Heidegger, Martin, *Introducere în metafizică*, Ed. Humanitas, București, 1999.
- Heidegger, Martin, *Parmenide*, Ed. Humanitas, București, 2001.
- Heidegger, Martin, *Conceptul de timp*, Ed. Humanitas, București, 2000.
- Heidegger, Martin, *Timpul imaginii lumii*, Ed. Paideia, București, 1998.
- Haar, Michel, *Cântul pământului. Heidegger și temeierile istoriei ființei*, Ed. Apostrof, Cluj, 1998.
- Pöggeler, Otto, *Drumul gândirii lui Martin Heidegger*, Ed. Humanitas, București, 1998.